

PER-HJALMAR BAUER:

Vårt försvar

I fem artiklar sedan förra hösten har olika författare i Svensk Tidskrift diskuterat svenskt försvar. Generalmajor Per-Hjalmar Bauer har nu sammanfattat diskussionen. Han och de andra författarna är eniga om att, om vår neutralitetspolitik skall vara trovärdig, krävs ett försvar. Bauer tillägger "ett balanserat försvar". Härmed menar han ett i huvudsak konventionellt försvar, byggt på de tre försvarsgrenarna i god samverkan. Kärnvapen räknar han inte med. Han finner det föga sannolikt att sådana skulle komma till användning mot oss.

Neutrala länder är för sin existens beroende av maktbalansen i världen, framhöll Henry Kissinger vid sitt besök i Sverige i maj. Det är naturligtvis riktigt, men Kissinger kunde ha tillagt att neutraliteten också är beroende av ett effektivt försvar. Kanske var detta underförstått; eller borde ha varit det.

Eftersom vi är inklämda mellan två supermakter, måste dessa övertygas om att vi har förmågan och viljan att avvisa kränkningar från vilket håll försöken än görs, eljest blir inte våra neutralitetsdeklarationer trovärdiga. Stormaktsgrannarna får inte tro sig vara i stånd att för billigt pris på vårt territorium skaffa sig strategiska fördelar gentemot motparten.

Hur starkt behöver försvaret vara för att neutraliteten skall bli trovärdig och de uppgifter som statsmakterna ställt skall kunna lösas? Hur bör det i princip vara sammansatt och hur bör det användas? Kring dessa frågor har förts en diskussion av stort intresse i denna tidskrift, med inlägg av Claës Skoglund i nr 8/75 och 3/76, Einar Lyth i nr 9/75, Björn Körlof i nr 10/75 och Ingemar Dörfer i nr 3/76.

Einar Lyth diskuterar supermakternas strategiska doktriner. När det gäller dessa "har kärnvapnen alltmer kommit att ses som medel för avskräckning och för att bevara fred", säger författaren. SIPRI varnade visserligen genom sin direktör, Frank Barnaly, i samband med presentationen nyligen av institutets senaste årsbok för att ta alltför lätt på stormaktsdeklarationerna om terrorbalansens (kärnvapnens) krigsavhållande effekt. Varningen är befogad. Men det enda ett land som Sverige kan göra för att hindra

utlösningen av ett kärnvapenkrig är att bidra till stabilitetens bevarande i Norden. Det gör vi genom ett effektivt försvar.

Och Lyth bortser inte från faran för Sverige att bli angripet om garden skulle sänkas. Fastän de strategiska doktrinerna blivit mer defensiva med åren utesluter detta inte krigsrisker för vår del, framhåller han. De konventionella vapnen – armédivisioner, flyg, örlogsfartyg – har tilldelats en ökad roll, och vi "vet att en stormakt som vill skydda sig mot en annan stormakt ofta gör det på mellanliggande småstaters bekostnad. Den sovjetiska styrkeuppbyggnaden på Kolahalvön oroar därför många bedömare, ej minst i Norge". Det är ett förhållande som understrykes i en artikel i denna tidskrift (nr 4/76) av norrmannen redaktör Frank Bjerkholt, som gjort en sammanställning av Norges säkerhetspolitiska läge.

Nu har det ibland påpekats på tal om det ryska basområdet kring Murmansk, att de baser i Nordnorge som kan tänkas vara ett förstahandsmål för sovjetiska stridskrafter lättare tas genom en kupp eller från sjösidan än genom ett anfall genom Sverige. Det må nu vara riktigt. Men för att därefter försvara området krävs att försvarskrafterna underhålls, och det sker lämpligen med transporter genom Sverige. Möjligheten utgör i varje fall en risk, som ökas ju svagare det svenska försvaret blir.

Kärnvapen och avrustning

I den svenska försvarsdebatten förs ofta ett resonemang som i korthet lyder så här. Vårt land har ingenting innanför sina gränser

som kan locka en angripare. Sverige kan endast tänkas bli angripet i samband med ett storkrig i Europa. Ett sådant krig kommer snabbt att eskalera till ett kärnvapenkrig. I en sådan konflikt har svenskt försvar inte någon uppgift att fylla. Sverige kan avrusta. Men, som Lyth har framhållit, terrorbalansen tvingar visserligen båda stormakterna till återhållsamhet. Skulle emellertid ett strategiskt viktigt område som Skandinavien på gränsen till stormaktsterritorium bedömas illa försvarat ökas risken för en begränsad framstöt, helst om endera stormakten kan befara att bli förekommen av motparten i stormaktsspelet.

Det myckna talet om kärnvapen är naturligt i en värld som är fylld av sådana. Debatten om de risker, som förekomsten av dessa förstörelsemedel medför, blir ofta onyanserad; den kan också skapa misströstan och defaitism. Känslan av otillräcklighet förstärks av stormakternas propagandauppvisningar av den egna kapaciteten, senast förmedlad av TV i den för övrigt i många hänseenden intressanta serien "Världens vapen".

Björn Körlof gör detta påpekande med utgångspunkt från erfarenheter han nyligen som reservofficer och kompanichef gjort vid ett infanteriförband. Han diskuterar effekten av informationsflödet mot bakgrund av propagandan för ett försvar huvudsakligen uppbyggt med "lätta, billiga vapen".

Det är Nils Skölds mycket omdebatterade skrift Värnpliktsförsvar och folkförsvar han har i tankarna. Denna har på grund av några olyckliga formuleringar tolkats så att vårt försvar huvudsakligen skulle bestå av infanteriförband, utspridda över ytan, ett "de se-

ga gubbarnas" försvar. Skölds försvarsteori har to m tolkats så att vi borde övergå till ett gerillaförsvar. Detta må nu vara en förvrängning av Skölds tankegångar – avsiktlig eller oavsiktlig – men skadan är skedd och har påverkat många av våra värnpliktiga. Dessa upplever diskrepansen mellan den bild av angriparen, som de fått under sin militära tjänstgöring, och den egna försvarsförmågan som starkt ogynnsam, påpekar artikelförfattaren.

Körlof förfaller emellertid inte själv till defaitism, tvärtom. Men han anser att det behövs mera upplysning rörande här berörda förhållanden. Särskilt viktigt är att allmänheten och särskilt våra värnpliktiga får klart för sig att ett kärnvapenkrig är osannolikt, att den information som bla massmedia förmedlar rörande stormaktsbeväpningen i stora stycken inte är tillämplig för oss och att storleken av de styrkor som stormakterna kan sätta in mot oss är marginella. Vad kärnvapen beträffar har ju sådana inte använts i strid sedan de första bomberna fälldes över Japan 1945. Det förefaller inte sannolikt att de första gången därefter skulle utnyttjas mot vårt land – med alla de konsekvenser som därav skulle följa.

Men det krävs också, enligt Körlof, information om att vi själva har bra vapen och att våra förband kan påräkna gott understöd av artilleri, pansar och flyg. Han anser att talet om beväpning enbart med "enkla, billiga vapen i stort antal" är förödande för försvarsviljan.

Körlofs anspråk synes rimliga och hans slutsatser oomtvistliga. Han kunde möjligen ha tillagt att vår skärgård ger vårt försvar en

betydande fördel, som rätt utnyttjad kan ge stor tidsvinst.

Initialstyrka eller uthållighet

Claës Skoglund har samma grundsyn som Lyth och Körlof och bygger från denna grund och de resurser vi kallt har att räkna med en svensk försvarsdoktrin, sådan han anser att denna bör utformas för att vårt försvar bäst skall tjäna sitt ändamål. Angriparen skall mötas utanför och i anslutning till kust och gräns, men vi måste räkna med att endast i gynnsamma fall kunna hejda honom. Vi måste följaktligen vara beredda att fortsätta kampen även på svenskt territorium. Han pläderar för ett försvar där initialstyrka och uthållighet måste vägas mot varandra.

Mot detta resonemang polemiserar Ingemar Dörfer i sin artikel. Den är synpunktsrik och läsvärd, men hans slutsatser måste starkt ifrågasättas.

Dörfer lägger tonvikten vid försvarets krigsavhållande förmåga. Om detta är alla debattörerna överens. Men han anser att denna effekt bäst uppnås genom att vår försvarskraft koncentreras utanför vår kust och gräns. "Misslyckas avskräckningen och vi ändå blir anfallna är det säkerhetspolitiskt ganska ointressant om vi förlorar snabbt eller långsamt."

Dörfer har inte bara i den artikel, som här kommenteras, utan i flera andra sammanhang gett sitt förord åt ett ensidigt periferiförsvar. Men han har alltid fört ett mycket luftigt resonemang som stöd för sin teori. Han borde någon gång konkretisera sina ar-

gument. Han har naturligtvis rätt i detta, att om angriparen tvingades räkna med att lida oacceptabla förluster innan han når svensk kust eller gräns eller senast i samband med invasionen skulle Dörfers modell vara överlägsen ett försvar av den typ vi för närvarande planerar för. Men är denna hans vision rimlig?

Han borde precisera vilken mängd av stridskrafter som skulle behövas för att lösa periferiförsvarets uppgifter och framför allt hur de skulle operativt utnyttjas. Den anfalande har initiativet och han kan välja den angreppsmetod som snabbast och med minsta kraftinsats leder till målet. Han kan välja den väg där våra försvarskrafter har svårast att tillfoga honom förluster.

Är modellen användbar om angrepp sättes in mot gränsen i norr? Eller över Öresund? Själland inbjuder till kuppenfall! Angriparen kan, även om hans huvudkrafter skulle vara bundna av huvudmotståndaren – stormaktsrivalen – under ett kort moment koncentrera stor eldkraft mot den del av kusten eller gränsen, där han avser att slå håll på försvaret. Därefter kan han, om inget motstånd möter på marken, gå fritt fram! Med andra ord: Kan vi förhindra att "vår styrka" utmanövreras om inte försvaret är allsidigt sammansatt? Angriparen kan sätta in stöten mot de blottor som ett försvar enligt Dörfers försvarsmodell erbjuder – blottor som angriparen inte kan ha svårigheter att finna. Det är den tid det tar och de förluster en angripare har att kalkylera med från operationernas igångsättande och *intill dess att de operativa slutmålen nås* som blir bestämmande för om invasionen skall bedömas

"lönsam" eller ej.

Tiden är den ej minst väsentliga faktorn. Materiel har angriparen kanske råd att slösa med men sannolikt inte med tid. Den makt som planerar ett anfall på Sverige får antas vilja genomföra detta så snabbt som möjligt. En långvarig operation medför risk för att världsoptionen hinner reagera och att tex rivalen i stormaktsspelet i eget intresse ingriper. Kan angriparen snabbt ställa världen inför ett fait accompli är risken för sådana äventyrligheter ringa. Skoglund synes därför ha fog för sin åsikt, att våra försvarskrafter framför allt bör sträva efter att vinna tid.

Självfallet vinnes denna till en början genom att angriparen bekämpas medan han ännu befinner sig under transport på vattnet och i luften. Men det skall observeras att det är det motstånd som kan förväntas på land som tvingar angriparen till en sådan kraftkoncentration, för att "skalet" skall kunna brytas, att han erbjuder våra marin- och flygstidskrafter "fullvärdiga" mål. Detta är en faktor som ofta glöms bort i debatten.

Balans i försvaret

Det är med andra ord ett balanserat försvar som Skoglund gör sig till tolk för. Då jag i princip ansluter mig till Skoglunds uppfattning i detta hänseende vill jag försöka precisera vad jag avser med balans i försvaret. Det är så lätt att termer som denna får slagordskaraktär och blir innehållslösa – även Dörfer kan ju anse att hans försvarsmodell ger prov på balans.

Jag menar därmed en sådan sammansättning av försvaret, att de olika komponenter-

na ömsesidigt kompletterar och understödjer varandra och tvingar fram de stridssituationer, för vilka de dyraste vapensystemen är konstruerade. Inga luckor får uppstå i försvarssystemet.

Dörfer tecknar modellen för ett "neutralitetsförsvar". Men kan vi med denna modell hävda neutraliteten? Knappast! Det kan vi däremot säkrare göra med ett invasionsförsvar av Skoglunds modell.

Jag vill till sist citera Moderata samlingspartiets försvarsskrift (1975) "Neutralitet

och Försvar". I skriften diskuteras de båda ytterlighetsriktningarna i dagens svenska försvarsdebatt, periferi/skalförsvar och det renodlade ytförsvaret. Där om sägs: "Ett ensidigt försvar, renodlat enligt endera av dessa principer, kan inte utgöra ett tillräckligt stöd för vår neutralitetspolitik. Skall vårt försvar ha någon fredsbevarande effekt i en krissituation fordras att det har en sådan omfattning och en sådan struktur att det kan möta olika hot och möta dem med kraft."

Till Gunnar Ungers minne

Gunnar Ungers bortgång har efterlämnat ett publicistiskt tomrum och djup saknad bland hans många läsare och beundrare. Detektivromanen, operan, den svenska naturen och Europas kulturella och politiska arv ingick alla i hans högst personliga intresseregister och gav hans vässade penna stoff. Som stridbar konservativ publicist var han oefterhärmlig. Men inte ensam.

För att påminna om hans gärning och som en maning till dess fullföljande avses på hans dödsdag den 6 februari 1977 ett stipendium att utdelas för framstående publicistisk gärning i Gunnar Ungers anda.

Innehavare utses av en nämnd under ordförandeskap av Svenska Dagbladets chefredaktör Gustaf von Platen. Bidrag kan insättas på Svensk Tidskrifts postgiro-konto nr 72744-6.

Märk talongen "Till Gunnar Ungers minne".

Stockholm i oktober 1976

Erik Anners Gunnar Björck Arvid Fredborg

Axel Iveroth Gustaf von Platen Margaretha af Ugglas T G Wickbom